

A „RÓMAI KÉRDÉS”

KÉPESSY IMRE

ELTE ÁJK
JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK

MAGYAR ÁLLAM- ÉS
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2025. február 3.

Róma, az „örök város” sorsa több, mint egy évezreden át elválaszthatatlanul fonódott össze a pápai hatalommal. Róma püspöke a Nyugat-római Birodalom bukását követően Itália legnagyobb befolyással rendelkező személyévé vált a 6. századra, akinek hatalmára a longobárdok betörése jelentette az egyik legközvetlenebb veszélyt a 8. század közepén. Ezt elhárítandó, III. István pápa 754-ben személyesen kelt át az Alpokon és fordult segítségért a frankok királyához, Kis Pipinhez, aki nemcsak a fegyveres védelem biztosítására, hanem egyes területeknek a pápa hatalma alá bocsátására is ígéretet tett. A „donatio Pipini” így vált a pápai állam alapjává.¹

A pápák Nagy Károly uralkodása óta állami főhatalom birtokában folytatták egyházfői tevékenységüket, amelynek

köszönhetően a pápai hatalom az európai nagypolitika szintjén is meghatározóvá vált (gondoljunk csak a VII. Gergely és IV. Henrik között kirobbant investitúraharcra, amely a Canossa-járással ért véget). A 14. században ugyan több kihívás érte a Szentszék hatalmát (a pápák avignoni fogsága), ez azonban a pápai állam létét közvetlenül nem fenyegette.²

A 18. század végére a helyzet alaposan megváltozott. 1791-ben az Alkotmányozó Nemzetgyűlés kimondta a francia állam területén található pápai birtokok annexióját, majd 1796-ra a pápai állam egyes részei is francia fennhatóság alá kerültek (többek között Bologna és Ferrara). Két évvel később a francia csapatok megszállták Rómát, ahol kikiáltották a rövid életű Római Köztársaságot. Két évre rá VII. Pius

pápa ugyan visszatérhetett székhelyére, a viszony közte és Bonaparte Napóleon között azonban egyre feszültebbé vált. Miután az egyház feje nem támogatta Napóleon Anglia elleni szövetségét, a franciák császára 1809-ben, Schönbrunnban kelt rendeletével annektálta a pápai államot.³

A bécsi kongresszus eredményeként sor került az egyházi állam restaurálására, de az ezt követő évtizedekben az egységes olasz állam létrehozásának gondolata egyre meghatározóbbá vált az olasz lakosság körében. Miután 1848-ban a pápa nem volt hajlandó Piemont felhívásának eleget téve Ausztria ellen fegyveres segítséget nyújtani, forradalom tört ki Rómában. IX. Piusnak el kellett menekülnie a városból, ahova csak 1850-ben térhetett vissza. A pápa a következő két évtizedben már csak a jelenlévő francia hadseregre támaszkodva tudta hatalmát gyakorolni, azonban a *Risorgimento* jelszava alatt szerveződő nemzeti mozgalmat elfojtani nem volt képes.

A külföldi haderő jelenléte a mérsékelt olasz lakosság körében is egyre gyengítette a pápai hatalom létjogosultságának elismerését. A megváltozott közhangulatot jól mutatja Vincenzo Gioberti *Rinnovamento civile d'Italia* című munkája, aki a nemzeti egységet már nem a pápa fennhatósága alatt létrejövő államszövetségben, hanem a Savoyai-ház alatt vélte megvalósíthatónak, miközben a Szentszék jogállásának rendezésére a napóleoni modell mintájára tett javaslatot 1851-ben. Eszerint

Róma a pápa székhelye maradt, de a város egyúttal az Olasz Királyság fővárosává vált. A pápa személyét sérthetetlennek tekintette, és a Szentszék tulajdonába tartozó ingatlanok, templomok és az oda akkreditált követségek székhelyei vonatkozásában fennmaradt volna a területi főhatalom joga.⁴

1859-ben a szárd-francia-osztrák háború kirobbantása nemcsak Ausztria számára járt komoly következményekkel. A pápai legációk Bologna mintájára egymás után szakadtak el, majd csatlakoztak a szárd királysághoz, míg Cavour és III. Napóleon megállapodásának eredményeként sor került Umbria és a Márkák annexiójára. A pápa hatalma innentől

kezdve csak a Patrimonium S. Petri-re,⁵ azaz Róma városára és annak környékére terjedt ki.

Az Olasz Királyság 1861. február 26-i létrejöttével egyre sürgetőbbé vált Róma, az olasz állam és a Szentszék egymáshoz való viszonyának rendezése, amelyre 1861-ben Cavour tett javaslatot. Ennek értelmében a pápa lemondott volna világi hatalmáról és elismerte volna az Olasz Királyságot. A Vatikán megmaradt volna a pápa tulajdonában, amelynek területén megillette a szuverén törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalom. A pápa e megoldást visszautasította, jelezve, hogy a fennhatósága alá tartozó területekről le nem mond. A kudarcot követően Garibaldi fegyverrel akart

érvényt szerezni az olasz állam igényének, a francia haderő azonban ekkor még képes volt csapatait visszatartani.

1864. szeptember 15-én a francia és az olasz állam megkötötte a St. Cloudi egyezményt, amellyel a szerződő felek az egyházi állam érintetlenségét kívánták biztosítani. Olaszország kötelezte magát a pápai területek meg nem támadására, sőt azoknak minden külső erőszaktól való megvédésére. Franciaország pedig kötelezettséget vállalt csapatainak a Patrimonium S. Petri-ből való fokozatos kivonására.⁶ Az egyezmény nem volt képes a helyzetet tartósan rendezni: a város védőinek 1866-ban ismét szembe kellett nézniük Garibaldi csapataival, akinek előrenyomulását ekkor még sikerült megakadályozni.

A pápai állam létre a végső csapást a német-francia háború jelentette, amely magával hozta III. Napóleon bukását. A német haderő szupremáciáját érzékelve a francia seregeket kivonták Rómából. 1870 szeptember elején Viktor Emánuel IX. Pius-hoz folyamodott, hogy a köznyugalom biztosítása érdekében engedélyezze a királyi csapatok bevonulását az egyházi állam területére. Az elutasító választ követően az olasz haderő átlépte az egyházi állam határát. A királyi csapatok szeptember 19-én megkezdtek Róma ostromát, de a pápai seregek másnap a pápa utasítására beszüntették a védekezést. IX. Pius magát fogolynak nyilvánította, és bezárkózott a Vatikánba. 1861. október 2-án népszavazás döntött arról, hogy Róma egyesüljön Olaszországgal. A

király 1870. október 9-én feloszlatta a pápai seregeket, így a pápa védelmét onnantól kezdve a Svájci Gárda garantálta. IX. Pius 1870. november 1-jén kiközösítette mindazokat, akik részt vettek az Egyházi Állam annexiójában, és felszólította a katolikus híveket arra, hogy ne vegyenek részt az olasz állam működésében, ami komoly meg hasonlást eredményezett a mélyen vallásos olasz társadalmon belül.⁷

A „római kérdés”, azaz az olasz állam és a Szentszék, valamint Róma és Vatikánváros helyzetének rendezésére több, mint fél évszázadot kellett várni: ennek bemutatására egy későbbi bejegyzésben fog sor kerülni.

Hivatkozások:

- ¹ POLZOVICH Iván: *A lateráni szerződés. A Szentszék nemzetközi jogi helyzete.* Budapest, 1934. Szent István társulat. 31. p.
- ² Uo. 33. p.
- ³ Uo. 36-38. p.
- ⁴ Uo. 40. p.
- ⁵ Uo. 41. p.
- ⁶ Uo. 42. p.
- ⁷ HAMERLI Petra: A „kiengesztelődés”: Mussolini, az Apostoli Szentszék és a lateráni szerződések. *Újkor.hu*. <https://ujkor.hu/content/laterani-szerzodesek>

Képek elérhetősége:

1. oldal: A Szent Péter-bazilika kupolája a vatikáni kertek felől nézve.
 2. oldal: A Szent Péter-bazilika homlokzata.
- A szerző saját felvételei.